

Христов О.Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОБРОВІЛЬНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДСЬКОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Використання представників громадськості підрозділами кримінальної поліції під час оперативно-розшукової діяльності (далі - ОРД) регламентовано низкою правових норм, закріплених у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі - Закон), зокрема у пп. 1, 6, 15, 16 ч. 1 ст. 8; ч. 16 ст. 9; ст. 11, ст. 13 [1].

Таке використання повинно здійснюватися підрозділами кримінальної поліції із дотриманням законодавчо встановлених вимог. Буквальне тлумачення положень п. 1. ч. 1 ст. 8 Закону дає змогу констатувати, що працівники підрозділів кримінальної поліції, по-перше, перед опитуванням особи неодмінно мають отримати її згоду на опитування; по-друге, використання оперативними підрозділами допомоги осіб має здійснюватися виключно на добровільній основі.

Згода є також обов'язковою умовою під час застосування працівниками кримінальної поліції оперативно-розшукових заходів, передбачених п. 6 та п. 16 ч. 1 ст. 8 Закону, зокрема вони мають право за згодою власників або мешканців жилих та інших приміщень відвідувати такі об'єкти для з'ясування обставин злочину, що готується; за згодою адміністрації - використовувати службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій; за згодою осіб - використовувати житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать [1].

Термін «згода» у загальному розумінні тлумачиться як позитивна відповідь, дозвіл на що-небудь або виявив бажання щось робити. У

значенні стверджувальної частини означає підтвердження чого-небудь, погодження з чимось [2, с. 451], тобто погодження зі сторони особи або дозвіл. [3, с. 152]. А термін «добровільний» тлумачиться у іншому значенні: 1. Який здійснюється, діє і т. ін. з власного бажання, доброї волі, без насилля примусу, протилежне примусовий. 2. Який утворюється, існує на основі самодіяльності мас, завдяки підтримці громадськості [2, с. 307].

Щоб досягти згоди особи на опитування, оперативний працівник може піти на деякі тактичні прийоми. Він може не розкривати істинних цілей опитування, представитись не працівником оперативного підрозділу, а кимось іншим, зокрема, журналістом, працівником соціальних служб, житлово-комунальної контори, тренером, вчителем, родичем учасника події, залежно від обставин та від того, які документи прикриття має співробітник і яка інша професія йому знайома (О. М. Бандурка, 2012) [4]. Серед правомірних методів та прийомів психологічного впливу вчені називають: переконання, примушування, навіювання, постановку і варіювання розумових завдань, приклад, приховування інформації, маніпуляцію, цільовий обмін інформацією та ін. (О. С. Геращенко, 2008) [5, с. 142].

Викладене дає підстави дійти висновків, що довільна інтерпретація вченими терміну «згода», вжитого у пунктах 1, 6 і 16 ч. 1 ст. 8 Закону призводить до неоднозначного його тлумачення. Зокрема, в п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону під «згодою» більшість дослідників розуміє вираження доброї волі особи на спілкування, а не офіційну форму угоди. Потрібно зазначити, що подібні вимоги не висувуються до такого виду використання представників громадськості як отримання від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформації про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави (п. 15 ч. 1 ст. 8).

Разом з цим вимогу (добровільності) у контексті пп. 1, 15 ч. 1 ст. 8 Закону вчені корелюють із заборонаю, яка висувається для одержання інформації, в ч. 16 ст. 9 Закону (застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу). А щодо пп. 6, 16 ч. 1 ст. 8 Закону, на їх думку, законодавець має на увазі саме форму угоди.

Якщо застосувати інакшу інтерпретацію терміну «згода», який вживається у пп. 1 ч. 1 ст. 8 Закону, то виявляється, що на сьогодні

підрозділи кримінальної поліції під час опитування особи повинні крім іншого отримувати згоду останньої (в усній або письмовій формі) на обробку його персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» від 1.06.2010 р. № 2297-VI [6], оскільки неодмінно у результаті опитування повинен складатися документ (рапорт, довідка, пояснення), який містить інформацію про персональні дані опитуваного.

З огляду на предмет нашого дослідження далі проаналізуємо положення ст. 11 Закону, яка надає нормативно-правову підставу для використання підрозділами кримінальної поліції громадськості в оперативно-розшуковій діяльності. Так, у відповідності до ч. 1 ст. 11 Закону сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності для органів державної влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності – це обов'язок, а ч. 2 ст. 11 Закону визначає, що для фізичних осіб – це право.

В аспекті досліджуваної проблематики представляє інтерес текст резюме до Закону, оприлюднений на офіційному сайті Верховної Ради України, в якому взагалі не згадується про форми власності підприємств, установ та організацій, для яких встановлюється обов'язок сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності», на відміну від тексту чинної редакції ч. 1 ст. 11 цього ж Закону [7].

На нашу думку, для органів державної влади, підприємств, установ, організацій державної форми власності, а також для спеціалізованих на правовій охороні громадських формувань, підприємств, установ та організацій приватної форми власності (наприклад, громадських формувань з охорони громадського порядку, охоронних підприємств, детективних агентств) встановлення такого сприяння як обов'язку є виправданим, оскільки такий вид діяльності є їх основним. Така діяльність є також частиною соціальної та державного-правової охорони.

Разом з цим така вимога й до інших громадських об'єднань, а також підприємств, установ та організацій приватної і комунальної форми власності, на нашу думку, є сумнівною. А для деяких їх організаційно-правових форм і видів, взагалі суперечливою, наприклад, для дитячих громадських організацій, під якими відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» розуміються громадські об'єднання,

членами (учасниками) яких є фізичні особи віком від 6 до 18 років, а засновниками - фізичні особи, які досягли 14 років, і, відповідно молодіжної – членами (учасниками) є фізичні особи віком від 14 до 35 [8], а засновниками громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та досягли 14 років [9].

Отже вважаємо, що для громадських об'єднань, а також підприємств, установ та організацій приватної і комунальної форми власності (за виключенням таких, для яких сприяння правоохоронним органам і участь в охороні громадського порядку є їх основною метою створення та діяльності) сприяння повинно бути добровільним.

Добровільність як принцип використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час здійснення оперативно-розшукової діяльності передбачає: власне бажання та добру волю допомагати зі сторони окремих її представників; ініціативне сприяння представників громадськості при наданні допомоги; відсутність насилля та примусу до окремих громадян, а також тиску на громадські об'єднання (підприємства, установи, організації приватної та комунальної форми власності); заборона застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001., 1728 с.
3. Івченко, А. О. Тлумачний словник української мови. 4-те вид. Харків : Фоліо, 2002. 540 с.
4. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : Монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.
5. Геращенко О. С. Види методів та прийомів психологічного впливу при проведенні розвідувального опитування. *Південноукраїнський правничий часопис Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 1. С. 141-143.
6. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р.

№ 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 20.11.2021).

7. Резюме до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 01 серп. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/annot/2135-12> (дата звернення: 20.11.2021).

8. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квіт. 2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 20.11.2021).

9. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#top> (дата звернення: 20.11.2021).

Худенко Д.М.,
старший оперуповноважений
Департаменту Національної поліції України

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩАННЯ ДОСТУПУ ПОЛІЦІЇ ДО ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ДОКАЗІВ ПО НИХ

Сьогодні у засобах масової інформації непоодинокі публікуються повідомлення про події криміногенного характеру, пов'язані із цікавим у науковому та практичному ракурсі феноменом - віртуальними активами або криптовалютами чи їх похідними (далі – віртуальний актив). Результат аналізу вибірки з поліцейської інформаційної підсистеми «Єдиний облік» показав, що з 2015 року по теперішній час у заяві чи повідомленні може йти мова, як про багатомільйонні гривневі збитки, так і про інший рівень збитків, пов'язаний із даним феноменом. Деяким слідчим або оперативним працівникам поліції зустрічались кримінальні провадження, у яких йшла мова про викрадення апаратного гаманця з такими активами. Були ситуації, коли злочинцями у якості викупу вимагались згадані активи, а з метою майнінгу здійснювалось втручання в роботу приладів обліку чи використання електричної енергії без обліку. Окрім цього, реєструвались шахрайства з грошовими коштами під приводом надприбутків від віртуальних активів або продажу майнінгового обладнання чи заволодіння